

De Tropenjaren van Bwana Skotanoessi

Dit is het verhaal van de tropenjaren van Joop en Mieke Schotanus, zendelingen te Afrika tijdens de woelige zestiger jaren, toen niet alleen de ondoordringbare rimboe, maar ook het idealisme nog welig tierde. Het verhaal begint met de aankomst in Stanleyville, Kongo in 1959. In het kort een aantal voorbereidingen, die daaraan vooraf zijn gegaan: Joop en Mieke kwamen beiden jong tot geloof. Na de kweekschool, en een opleiding aan het Institut Biblique Européen in Frankrijk, trouwden Joop en Mieke in 1956 en werden ze aangenomen door de Africa Inland Mission, om in Belgisch (later onafhankelijk) Kongo onderwijs te gaan geven. Joop volgde in 1958 de koloniale cursus van een jaar in Brussel aan 'de afdeling der onderwijzende missionarissen' tussen de fraters, paters, en nonnen, bestaande uit o.a. etnografie, gezondheidsleer, opvoedkunde, bestuur. Zoon Daniel was reeds in Bussum ter wereld gekomen, Jan David volgde in Brussel. Dit deel beschrijft aankomst en werk in Kongo, hierna worden de onafhankelijkheid, de evacuatie naar Oeganda en werk in Kenia beschreven.

Deel 1. Onze aankomst in Afrika (1959)

Aankomst op Afrikaanse bodem

Wij reisden dus met Sabena naar Stanleyville (het latere Kisangani). Geen sinecure om met twee kleine kinderen 13 uur achter elkaar in een vliegtuig te zitten. De tussenlanding in Benghazi (Libië) maakte wel indruk. We zagen naast een vliegtuig op de grond een man met een ezelskarretje met op de achtergrond een elektrische krachtcentrale. Wat een tegenstelling!

Gelukkig was er voor ons in Stanleyville een privéhuysje geregeld op de compound van het hotel, waar later de kranten vol van gestaan hebben, vanwege de Belgische rescue Mission. Wat een geweldige verrassing om op Afrikaanse grond verwelkomd te worden door oude bekenden, het echtpaar van 't Wout, die ten zuiden van Stanleyville onder de UZC (Unie Zendingen Commissie). Gerrit vertelde dat hij ons graag mee wilde nemen naar hun gebied, omdat zij nog altijd graag erkende onderwijzers voor hun schooltjes wilden hebben. Maar in Noord-Oost Kongo zat de AIM te wachten op onze komst. We moesten een dag wachten voordat we met een klein vliegtuig door konden reizen naar Bunia. Gerrit reed die dag met ons rond in zijn volkswagenbusje door de stad en de omgeving. Wat een prachtige tropenstad met wuivende palmbomen. We waren overweldigd door de eerste indrukken. Vanachter het stuur leerde hij me tot tien tellen in het Lingala.

Onze bestemming in Aru, Kongo

In Bunia op een klein vliegveldje stond zendeling Austin Paul ons op te wachten. Hij was al vanaf vlak na de eerste wereldoorlog in Afrika en nam ons helemaal onder z'n hoede. Hij bracht ons naar het AIM-guesthouse, waar we de familie Brashler ontmoetten (van Hollandse afkomst en oorspronkelijk Brasselier geheten). Zijn voorgelacht van stijfkerkelijke afkomst (zoals hij dat noemde) was vanuit Nederland naar Amerika geëmigreerd en zij hadden daar de vrijheid ontdekt, maar vooral de vrijheid in

Christus, zoals Peter Brashler dat uitdrukte. We zouden later nog meer van die Hollandse namen tegenkomen, zoals Schuit, Vandermeer, Pontier, Buyse e.d. Hun verhalen over de verandering van hun levensrichting leken erg veel op elkaar. Na die nacht de Afrikaanse lucht in Bunia ingesnoeven te hebben en op de markt nog wat levensmiddelen ingekocht te hebben vertrokken we met Austin Paul in z'n volkswagenbusje, bonkend over een verschrikkelijke weg naar Aru. Onderweg begon Mr. Paul al direct wat Lingala aan ons te leren en hij was

Een toegestroomde massa bij de kerk in ARU

verbaasd dat ik al tot tien kon tellen. De kinderen waren blij dat ze nu ook in Afrika een 'grandpa' hadden. Na een zeer vermoeiende reis kwamen we aan op onze eindbestemming. Onze komst was via de radiozender vanuit Bunia doorgegeven en Mrs Paul had de mensen al enigszins ingelicht, zodat er een hele massa was toegestroomd toen wij aankwamen.

Eerste indrukken van Bwana Skotanoessi en Madamoe

Het welkom dat we in Aru bij de mensen van de Lugbara stam kregen was ontroerend. Wat hadden ze uitgekeken naar een erkende onderwijzer. De behoefte aan onderwijzers op de protestantse zendingsposten in Kongo was overal nijpend groot. Het katholieke onderwijs was door de Belgische regering altijd sterk aangeprezen en had daardoor een grote aantrekkingskracht op de bevolking. Nu met de druk van de onafhankelijkheidsbeweging kreeg het protestantse onderwijs ook een kans, maar er was nog veel te doen. We werden voorgesteld aan de voorganger Mattajo, de oudsten van de Gemeente en niet te vergeten de Afrikaanse onderwijzers van de school. Met hen moest ik zorgen dat de school erkenning en subsidie zou krijgen van de regering. Ik werd Bwana Skotanoessie genoemd (een verbastering van meneer Schotanus). Honderden mensen stroomden toe om die Bwana Skotanoessie van de Strobosser Trekweg uit Westergeest met z'n Madamoe (vrouw) en kindertjes te bewonderen. Onze kinderen waren beduusd van zoveel aandacht en belangstelling. Ze verhuisden van de ene naar de andere blootborstige mama. We begrepen van Mrs. Paul dat ze met al hun gekakel duidelijk maakten dat dit nu ook hun kinderen waren. Het was wel even wennen, maar we zouden nog veel meer 'gastvrijheid' meemaken.

De staf van AIM in London had ons in de verzending van de goederen vanuit Antwerpen naar Matadi geholpen. Van daaruit zouden de spullen dan verzonden worden met de trein naar Leopoldville en dan over de Kongorivier naar de Noord-Oost provincie van Kongo, maar dat zou nog enkele weken duren. Dat betekende dat we heel erg aangewezen waren op de hulp van onze Amerikaanse medezendingen. We hadden het niet beter kunnen treffen. We werden van al het nodige voorzien. De huisbedienden kregen allerlei instructies om ons het leven in een huis met rieten dak en lemen vloeren te veraangename. Om te voorkomen dat de mieren ons niet al te zeer lastig zouden vallen werden de vloeren ingewreven met verdunde koeienmest, een probaat middel om de mieren tegen te houden. We moesten toch ook al wennen aan de lijfgeuren van de Afrikanen (dit bleek wederzijds), dus dit kon er ook nog wel bij. Van de geuren en kleuren in de natuur konden we niet genoeg krijgen. Bijna rondom

het hele huis bevond zich een grote veranda, waar ik binnen de kortste keren een gedeelte van afschutte voor de kinderen om een eigen plekje te hebben. De kinderen gingen graag crossen met een driewieler of oude kinderwagen, soms wat te ver van huis. Toen ze een keer werden teruggebracht schonken wij uit dankbaarheid enkele Kongolese franken. Dat hebben we geweten, of beter gezegd, dat hadden we beter niet kunnen doen. De kinderen waren soms nog maar net van huis of ze werden door een frankenverzamelaar gedwongen weer terug te keren. Och ja, zodoende leert men.

In de rij voor een frank

Het werk

Na enige tijd kwamen onze kisten aan en toen konden we onze eigen spullen gebruiken. Voorheen had ik wat ervaring in de bouw opgedaan. Daar had iemand mij geleerd dat je met acht bamboe stokjes in de grond de dunne touwtjes over elkaar heen kon laten vallen en de rechte hoek nauwkeurig kon bepalen. Allerlei kennis hier en daar zo maar 'op de smalle weg' opgepikt bleek erg bruikbaar te zijn op het zendingsveld. Deze kennis gebruikte ik bij het uitzetten van een nieuw schoollokaal. Bwana Skotanoessi werd overal mee naar toe genomen. Hij moest doordrenkt worden van het Afrikaanse leven. Het begon met de dagelijkse bidstonden onder de mangoboom. Ook de doopdiensten bij de rivier en de kerkdiensten op zondag mochten natuurlijk niet gemist worden. Austin Paul was een kundig trompetspeler en elke keer als hij met verlof naar Amerika ging waren er wel muziekkorpsen, die voor zichzelf nieuwe instrumenten hadden aangeschaft en de oude bewaarden tot aan de verloftour van Austin Paul. Hiermee was hij in Afrika begonnen om de Afrikaanse Christenen te leren spelen en zodra ze het onder de knie hadden mochten ze de trompet als hun eigen beschouwen. Zij die het heel goed konden gaven dan ook weer les en zo vermenigvuldigde het zich eerst bij de tientallen en na vele jaren bij de honderdtallen, zodat op elke AIM post er een goede begeleiding was voor de samenkomsten. In de kerkjes met lemen vloeren zou van een de blaasbalg van een orgel en van de rest binnen de kortste keren niet veel overblijven vanwege de vraatzuchtige mieren. Daarom was men wel

Afrikaanse doopdienst

Daar moest waarschijnlijk nog heel wat geduld voor opgebracht worden (en mijn vermoeden bleek juist). Voor mijn werk moest ik als 'directeur des écoles primaires' naast de grote school op de zendingspost ook nog toezicht houden op een dertigtal rimboeschooltjes die zo nu en dan van nieuwe leien en griffels voorzien moesten worden, want het aantal leerlingen nam zienderogen toe met de komst van de Bwana uit Nederland. Bovendien probeerde ik de onderwijzers te helpen aan goed lesmateriaal op stencils. Het niveau moest omhoog. Het lesgeven in Nederland kwam hier uitstekend van pas. Behalve de eerste klas had ik in Nederland alle klassen van de lagere school gehad. Met de koloniale cursus daarbij en al het Frans van de laatste jaren voelde ik me wel aardig toegerust voor mijn taak. Maar ik zou me toch nog helemaal op Bangala moeten toeleggen. Er ging geen gelegenheid voorbij of Mr. Paul nam me onder vuur. Die onderwijzers die ik voor het schoolwerk moest bezoeken waren tegelijk de evangelisten die hij voor het 'kerkewerk' op zocht. Hun gebouwtje was in de week het schooltje en zondags het kerkje. Ook was het 's nachts nog wel eens het plekje dat een ondeugende veehouder gebruikte om z'n schapen of geiten veiligheid te geven. Mocht het de naam schooltje eigenlijk wel hebben? Het was vaak een open ruimte met vier lemen muren en met een grasdak op bamboestokken. In deze ruimte dienden losse stenen als zitplaats. Als we er naar toe reden zag je de scholieren ook wel eens lopen met een steen op het hoofd. Mr. Paul maakte me duidelijk dat de betrokkene de dag ervoor waarschijnlijk niet zo prettig had gezeten en een betere zetel had gevonden. De school op de zendingspost was er veel beter aan toe. Die had lange planken om op en aan te zitten met echt schrijfmateriaal. Daarom was de droom van de leergierige kinderen van de rimboeschooltjes dan ook altijd dat ze na enkele jaren toegelaten zouden mogen worden in een hogere klas op de zendingspost. De toelatingsexamens daarvoor was voor de rimboe onderwijzers/evangelisten een goede drijfveer om hun uiterste best te doen. Mr. Paul liet in onze urenlange tochten naar de schooltjes geen

aangewezen op de koperinstrumenten. Wat klonk dat geweldig. In de openlucht wel kilometers ver. Bij honderden kwamen de mensen op de samenkomsten af, zodat ze het evangelie konden horen. Op de zendingspost stond een kerk waar 800 mensen in konden en dan stonden, zaten en lagen er vaak nog net zoveel buiten me te luisteren en te zingen. Behalve de muziek was de prediking door Austin Paul in het Lingala (eigenlijk Bangala genoemd in die streek) overweldigend. Zou Bwana Skotanoessi ooit zover komen om in die taal zo vlot te spreken?

Vervoer African style

ogenblik voorbij gaan om al autorijdende mij te onderwijzen. Alles in het Bangala: Dit is een boom. Dat is een hut. Tot in het oneindige "Dit is...". Na drie maanden moesten we ons examen doen. Ik zou een kwartier preken in de kerk voor honderden nieuwsgierige (of hartbegerige) mensen en Mieke zou les geven aan de leidsters van de zondagsschool. Onze examiner was (U raadt het al) Mr. Paul. Hij beschouwde zichzelf als een goede leraar en hij zou het niet hebben kunnen verdragen dat er ooit een van zijn studenten zou falen. Dus geslaagd. We hadden verder veel contact met de andere zendingsposten. Na de dagelijkse bidstond werd dit dagelijkse radiocontact in Aru mijn eerste activiteit. Onze zendapparatuur was in Amerika opgekocht op militaire dumpverkopingen en was een overblijfsel van de apparatuur die oorspronkelijk bestemd was voor het Russische leger. De handleiding was in het Engels en Russisch. Aan ons in Aru werd via de radio meestal gevraagd om boodschappen in Oeganda te doen voor de achterliggende gebieden. Dat hebben we geweten.